

Om skogsägares ansvar för att förhindra olycksfall och arbetsskador

Tomas Gullberg 2024-11-26

En skogsägare har i olika situationer ett ansvar för sin egen eller andra personers arbetsmiljö. Genom att känna till och följa gällande arbetsmiljölagar och föreskrifter kan riskerna för olyckor och andra arbetsskador reduceras. Om en olycka skulle inträffa p.g.a. brister i arbetsmiljön eller brister upptäckas vid till exempel en inspektion finns risk att ansvariga fälls för brott mot arbetsmiljöregler. Det är inte alltid möjligt att med säkerhet säga hur långt ansvaret går för olika inblandade och vilka försummelser som leder till en fällande dom. Genom prejudicerande rättsfall bildas en praxis för hur olika brott bedöms. Beslut om åtal och bedömning i domstol bygger på en sammanvägning utifrån bland annat vad som gjorts "rätt och fel" (vilka åtgärder som vidtagits för att minska risker och hur allvarliga bristerna är).

Det finns även en risk att försäkringsersättningar kan nedsättas om gällande lagstiftning inte följs.

Lagar, krav och frågor om ansvar vid arbete med motorsåg beskrivs i ett flertal föreskrifter varav följande är särskilt viktiga:

- AFS 2023:11, om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning
- AFS 2023:1, om systematiskt arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar
- AFS 2023:2, om planering och organisering av arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar

Sedan 2012 har reglerna för arbete med motorsåg i vissa stycken skärpts men framför allt blivit tydligare rörande vilka regler som gäller och vilka undantag som finns för en skogsägare.

Att tolka lagstiftning är inte alltid helt lätt. Nedan görs ändå ett försök att förmedla vår tolkning av vissa delar av de regler som kan vara viktigt att känna till för en skogsägare.

Vilka delar av arbetsmiljöreglerna gäller för en skogsägare/egenföretagares eget arbete?

Kraven på skyddsutrustning och fungerande säkerhetsdetaljer på motorsåg/röjsåg gäller fullt ut för en skogsägare och familjemedlemmar som bedriver näringsverksamhet. En villaägare utan näringsverksamhet som arbetar i egen trädgård berörs dock inte.

Vid bygnadsarbeten inom näringsverksamheten till exempel bygga traktorgarage och vid arbeten på gemensam arbetsplats (tillsammans med andra anställda eller personer utanför familjen) gäller i stort sett samtliga regler. Om skogsbruket drivs i aktiebolagsform gäller också reglerna i sin helhet.

En skogsägare som jobbar själv eller tillsammans med familjemedlemmar* på egen fastighet undantas från:

- Krav på utbildning (Motorsågskörkort)
- Vissa förbud mot ensamarbete (till exempel arbete i stormfällad skog)
- Krav på undersökning och riskbedömning samt åtgärder och uppföljning
- Krav på instruktioner hur arbetet skall utföras
- Krav på kommunikation mellan arbetstagare

**Till familjemedlemmar räknas i detta avseende skogsägarens rakt upp- och nedstigande generationer (föräldrar och farföräldrar samt barn och barnbarn) samt övriga personer som ingår i hushållet (delar gemensam bostad).*

En svärson eller svärdotter räknas inte in i familjen utom om personen delar hushåll med skogsägaren. En svärson eller svärdotter liksom andra bekanta utom familjen som hjälper till i skogsbruket behöver alltså normalt ha utbildning och har förbud mot vissa typer av ensamarbeten och skall få instruktioner för arbetet. I praktiken blir det då också krav på att skogsägaren själv och även övriga som arbetar tillsammans ska ha utbildning om de delar gemensam arbetsplats.

Minderårigas arbete

Regler rörande arbete för minderåriga (under 18 år) gäller fullt ut även för en skogsägarfamilj. Arbete med motorsåg och röjsåg är generellt förbjudet för minderåriga, men minderåriga (från det år de fyller 16 år) som genomgått naturbruksgymnasium eller motsvarande, till exempel tagit motorsågskörkort, kan dock få arbeta med motorsåg och röjsåg. Ensamarbete med motorsåg och röjsåg är dock aldrig tillåtet för minderåriga. En följd av detta blir att det krävs att det finns utbildade arbetskollegor för att en minderårig skall få arbeta med motorsåg och röjsåg. Om det krävs tekniskt kommunikationshjälpmedel för att påkalla hjälp från medarbetare räknas det som ensamarbete. Så även om det är flera personer i skogen kan det i praktiken vara förbjudet som arbete för minderåriga.

När kan en skogsägare få ett arbetsmiljöansvar för andras arbeten på den egna fastigheten?

Det är väl känt att ett företag (till exempel ett lantbruksföretag) med anställda har ett arbetsgivaransvar som bland annat handlar om att arbetare skall ha lagstadgad skyddsutrustning och utrustning som uppfyller gällande krav. Arbetsgivaren har också skyldighet att förvissa sig om att arbetarna har nödvändig utbildning och kompetens för det arbete som skall utföras.

Det är mindre väl känt att ett arbetsgivareansvar (och därmed arbetsmiljöansvar) kan uppstå i många andra situationer som av gemene man inte upplevs som en tydlig anställning, till exempel:

- En bekant hjälper till i skogsarbetet. Skogsägaren får ett arbetsgivaransvar, detta oavsett om han betalar för jobbet eller inte.
- En vedhuggare röjer och får ta gratis ved som tack för hjälpen. En skogsägare som låter någon hugga ved på sin skogsfastighet får ett arbetsgivareansvar om vedhuggningen är till nytta för skogsägaren, till exempel utförd röjning eller gallring. Om den utlovade vedhuggningen handlar om att tillvarata hyggesrester eller redan fällda stammar anses det som regel inte vara till nytta för skogsägaren och ger därmed inte ett arbetsgivareansvar. Skrivna kontrakt om ansvarsfrågan eller att sälja vedhuggningen som "rotpost" för 1 kr ger inget säkert friskrivande av arbetsgivaransvaret.
- En skolklass eller idrottsförening anlitas för att plantera ett hygge eller röja. Om skogsägaren håller med utrustning (plantor, plantrör, röjsågar) och ger arbetsledning (instruktioner hur arbetet skall utföras) blir han sannolikt att betrakta som arbetsgivare. Om föreningen däremot regelbundet jobbar med att utföra till exempel skogsröjning och har egen utrustning och arbetsledning är det mera osäkert om arbetsgivaransvaret ligger hos skogsägaren.
- En enmans skogsentreprenör anlitas för arbeten med motorsåg eller röjsåg. Här finns enligt gällande regler en risk att skogsägaren blir att betrakta som arbetsgivare även om entreprenören har F-skatt och är ett proffs. Om däremot skogsägarföreningen eller ett större skogsföretag med anställda anlitas undviks denna risk.

De arbetande har givetvis också ett ansvar att utnyttja tillgänglig skyddsutrustning och arbeta med accepterade metoder.

Man får heller inte glömma att även vid arbeten själv eller inom familjen på den egna fastigheten har ju skogsägaren att uppfylla en hel del krav rörande skyddsutrustning mm.

Hur kan en skogsägare minska riskerna detta ansvar medför?

Det finns i princip tre möjligheter:

1. Genom att anlita större skogsföretag när något skall göras i skogen slipper skogsägaren ansvaret.
2. Om skogsägaren ser till (eller kräver) att den som ska hugga ved har utbildning, använder skyddsutrustning och i övrigt uppfyller de regler som finns har hen gjort det som krävs och kommer sannolikt att undgå stämning även om en olycka skulle ske.
3. Teckna försäkringar som skydd mot skador och skadeståndskrav.

Försäkringar som ger ekonomiskt skydd vid ansvar

1. *Teckna AMF-försäkring om det finns anställda. (Skyldighet om arbetsgivaren är ansluten i arbetsgivarförening eller tecknat hängavtal till fackförening)*
2. *Teckna medhjälparförsäkring*
3. *Teckna ansvarsförsäkring*

Ansvarsförsäkring

Det finns speciella försäkringar som ger ett ekonomiskt skydd om du får skadeståndskrav vid person- eller saksador från utomstående, till exempel om du faller över en ledning eller får skadeståndsanspråk från en fritidsarbetande vedhuggare som råkat ut för en olycka på din mark. Observera att en ansvarsförsäkring i sak inte påverkar ditt ansvar, utan går in endast som ett ekonomiskt skydd.

Medhjälparförsäkring

Försäkringen gäller för tillfälligt anlitad arbetskraft, även utländsk, i arbetet och under den tid medhjälparen är anlitad på gården eller i företaget. Den gäller inte för make/maka, delägare eller hemmavarande barn. Inte heller för fast arbetskraft (tillsvidareanställd) eller egna företagare som anlitas (ansvaret ligger då normalt inte på skogsägaren).

Trädfällning vid ledning och allmän väg

Vid trädfällning nära ledning måste alltid ledningsägaren kontaktas innan fällningen påbörjas. Vid trädfällning nära allmän statlig väg skall på motsvarande sätt Trafikverket kontaktas före fällning för vidare besked om eventuella åtgärder, till exempel trafikvakt eller varningsskylt i samband med fällningen.